

Kuvat:
Sarkkisen talo, Hilikka Inkalan piirros
Teuvo Pakkala: teoksesta N.P. Virtanen, Teuvo Pakkala.

Pakkalaa ”paljastetaan”

Ensi keskiviikkona vietettävän viidennen Oulun päivän ohjelmaan on merkitty Teuvo Pakkalan muistolaatan paljastus. Paljastuu Kakaravaaralla Sarkkisen talon kulmassa, vanhan laskun mukaan kello neljä ja kolmekymmentä jälkeen puolenpäivän. ”Eikö sillä Pakkalalla jo ole yksi laatta”, kysyy nyt joku hyvämuistinen ja aikaansa seuraava lukija.

On ja ei, oli ja tallessa on. Se kiinnitettiin edesmenneen talon Uusikatu 19 seinään keväällä 1950, kun Oulun Silta Helsingistä vieraili kotikaupungissa. Juhlallista oli. Kiitos ja kunnia Oulun Sillalle ja sen silloiselle toimeliaalle puheenjohtajalle Yrjö Similälle, raatimiehelle. Muutamia vuosia sitten Valion talo purettiin, ja laatan otti virkansa puolesta haltuunsa Virhon Risto, kaupungin kiinteistöjen isäntä. Vastoin alkuperäisiä suunnitelmia taulua ei olekaan nautattu paikalle kohonneen uuden talon seinään. Tuossa vaiheessa oli jo esiintynyt muutamia kerettiläisiä, jotka väittivät tietävänsä, että Teuvo Pakkalan asumiset nipin napin liittyivät koko tonttiin. Muistan minäkin kirjailijan pojan, kirjastoneuvos Samuli Pakkalan kerran ohji kuljettaesta sanoneen, että isänsä hyvinkin oli voinut asua siinä pihassa, jos nyt ei juuri siinä talossa. Lyhytaikainen vieras hän joka tapauksessa oli ollut, koska eivät henkilökirjatkaan vahvista tätä asumista.

Minäkin innostuin silloin etsiytyäni Pakkalan jalanjälkiin. Selvisi yhtä ja toista mielenkiintoista. Kirjailija Pakkala oli sekä lapsena että aikuisena asunut vähän siellä ja täällä. Lapsijoukkoa aluksi ajoittain yksin elättänyt äiti Frosterus eli vähissä varoissa, niin että liikkuttava oli. Aikamiehenä Teuvo Pakkalan nimen ottanut Teodor Frosterus itsekin tuli ja meni etsien kirjailijana ja sanomalehtimiehenä paikkaansa yhteiskunnassa ja kai samalla rauhallista työpaikkaa ja -ympäristöä. Nuori paremmin kuin aikamies Pakkalanakaan ei ollut asunut missään kauan. Häneen liittyviä vanhoja oululaistaloja oli kuitenkin tallessa siellä ja täällä. Muistolaatata kiinnostuneiden sopi vain valita. Asia meni puheeksi myös silloin vastaperustetun Kotiseutuseura Oulun hallitukseen. Siellä valittiin kaksi ”pääehdokasta”. Torikadun numerona 64 säilynyt talo Heinätorin koulun länsipäätyä vastapäätä ja Sarkkisen talo Kakaravaaralla Kauppurienkadun ja Koulukadun kulmauksessa. Ensiksimainitussa talossa

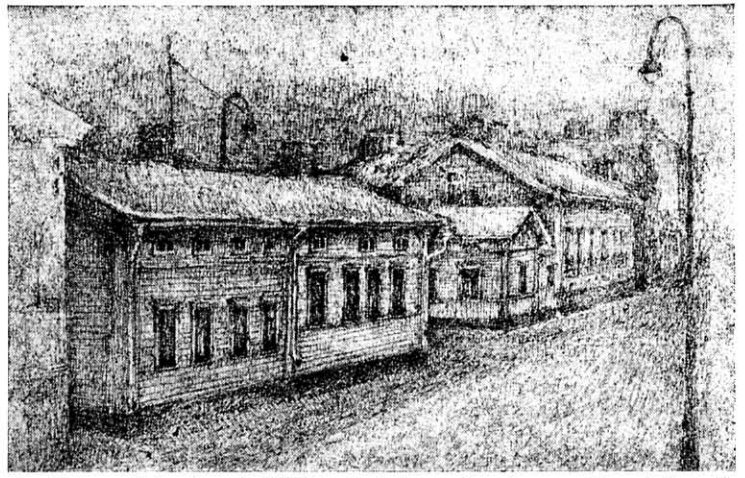

Kirjailija Teuvo Pakkala.

tiedetään Frosterusten asuneen vv. 1872—74. Tuon silloisen Vinstenin talon mainitsee myös maisteri N. P. Virtanen Pakkalasta kirjoittamassaan elämäkerrassa. Syksyn 1874 tapahtumia muistelllessaan (Muuan rukoushetki Maneesin porraskummulla, muistelmia Oulun Suomalaisen Yksityislyseon matrikelissa 1924) Pakkala itsekin kertoo asuneensa juuri näillä nurkilla.

20 vuotta myöhemmin 1894 Teuvo Pakkala muutti viimeisen kerran pois Oulusta. Hän asui silloin kiviajuri Johan Henrik Sarkkisen talossa Kauppurienkadun ja silloisen Köyhäinhuoneenkadun kulmauksessa ja nimenomaan nurkkakamarissa, johon lisäksi liittyi pieni ”kööki”. Kauan hän ei ollut voinut siinä asua, koska hänet puolisen vuotta aikaisemmin toimitetussa henkilökirjoituksessa vielä oli merkitty saman ristin alapäässä Kansankadun kulmauksessa sijainneen Tuoppolan talon kirjoihin. Askettain 80 vuotta täyttänyt faktori Heikki Sarkkinen (mainitun Johan Henrikin poika) muistaa kuitenkin hyvin kirjailijan lähdön. Muuttoa puuhatesaan Pakkala lahjoitti silloin kahdeksanvuotiaalle Sarkkisen Heikille suksensa. Vähemmästäkin muistaa. Ne olivat kuulemma pitkän-pitkät huippuaterävät ”kajjaanilaiset”.

Oulu-seuran hallitus päätti kuulla kaupungin kirjastolautakunnan mieltä, tunsikaik olevansa vähän niinkuin aasi heinä-tukkojen välissä. Molempi parempi. En rupea runoilemaan vaan pyydän saada lainata Oulu-seuran kirjastolautakunnalle lähettämää kirjettä. Näin siinä: ”... Näistä (Heinäpään) ra-

Sarkkisen talo (vas.) Hilikka Inkalan piirroksena. Taustalla näkyy vielä äskettäin kuvasta kadonnut Tervon—Paasivaaran vanha kulmatalo. Pakkalan laatan paikka on Sarkkisen talon kahden oikeanpuoleisen ikkunan välissä.

kennuksista tuntuu Torikatu 64 sijaitseva pieni matala puutalo parhaiten sopivan mainitun laatan sijoituspaikaksi. Toinen Pakkalan maisema on Kakaravaara, jonka vanha rakennuskanta suurimmalta osaltaan on tuhoutunut tai purettu. Useimmat jäljellä olevista rakennuksista puretaan lähivuosina. Yhtä lukuunottamatta ovat kaikki Pakkalan elämään liittyvät rakennukset ... hävinneet. Jäljellä on vain ... Sarkkisen talo, jonka nurkahuoneessa Teuvo Pakkalan perheineen tiedetään asuneen syksyllä 1894, jolloin hän lopullisesti lähti Oulusta luovuttuaan vähän aikaisemmin Louhi-lehden toimittamisesta. Oli Pakkala asunut tuossa rakennuksessa vaikka lyhyenkin aikaa, voisi muistolaatan kiinnittäminen tämän rakennuksen seinään olla paikallaan myös ja ehkä nimenomaan siksi, että paikka ”Vaaran” jokseenkin korkeimmalla kohdalla sijaitsevana hyvin sopii edustamaan ympäriltä hävinnyttä vanhaa Kakaravaaraa ja Pakkalan koteja, mutta myös siksi, että tämän kaupunginosan ihmisillä ja elämänmenolla, maisemalla kokonaisuudessaan, on oleellinen osuutensa useiden Pakkalan teosten syntymiseen.”

Viimeksimainittu sanottiin myös kahdesta Heinäpään lapsuudenkodista.

Kirjastolautakunta suositteli Sarkkisen taloa. Asia oli selvä, ja kun laatta luvattiin Ouluseuralle lahjaksi, se myös tilattiin ja kiinnitetään nyt talon Kauppurienkadun puoleiseen seinään. Tämä aito vaaralaistalo on kulkenut suvussa perintönä luultavasti jo toista sataa vuotta. Pakkalan vuokraisanti Johan Henrik Sarkkinen oli syntynyt 1859. Häneltä peri talon poikansa Kalle, joka kuoli 1957. Viime kesään saakka sitä isännöi Kalle Sarkkisen poika, teknikkö Olli Sarkkinen, jonka kuoleman jälkeen isännyydestä nyt vastaa rouva Eeva Sarkkinen lapsineen. Tällä hetkellä ei ole mitään suunnitelmia hyvin hoidetun ja kunnossa olevan talon purkamiseksi.

Kolmanteenkymmenenteentoiseen ikävuoteensa mennessä Pakkala ehti, kuten jo totesin, asua monella puolella Oulua.

Syntymäkotia ei ole tiedossa. Virtanen mainitsee ensimmäisen kodin sijainneen Kuusiluodossa. Isä, kultaseppä Johan Eerik Frosterus oli yhtä mittaa matkoilla. Perhe asui pienessä jo silloin purettavaksi määrättyssä hökkelissä, ikkuna lähellä maa-rajaa, oli Virtaselle kerrottu. Kysymyksessä olivat vuodet 1867—68 (9).

Pakkala pääsi vasta aloittaneeseen Yksityislyseoon puolivälissä syyskuuta 1874 ja asui vielä jonkin aikaa sen jälkeen ”pienessä kamarissa”, kuten itse kertoo, mainitussa Vinstenin talossa, Torikatu 64. Sieltä perhe muutti Kakaravaaran laitaan silloiseen Heikkisen (sittemmin konemestari Tervon) taloon, pieneen puurakennukseen, joka sitten tuhoutui sotapalossa. (Suunnilleen nykyisen Asunto-oy Kakaravaaran itäisen päädyn paikalla). Jo ennenkin Frosterukset olivat asuneet Vaaralla, josta sitten tuli Pakkalalle hyvin läheinen maisema. Ennen viimeistä oululaismajaipaikkaansa, Sarkkista, ehti hän asua samoilla nurkilla ainakin (henkikirjojen mukaan) kahdessa paikassa, suupuheiden mukaan useammassakin, muuttovuonnaan 1894 ensin Tuoppalassa ”risti” Sarkkisen nurkasta kaupunkiin päin. Jääkööt kuitenkin nämä, koska kaiken lisäksi moni yksityiskohta kaipaa vielä tarkistamista.

Nyt kun Pakkalan muistolaatta ”siirretään” Sarkkisen kulmaan, on kaikkiaan viidellä oululaiskirjailijalla laatta. Ne muut neljä ovat Kaarlo Kramsu (v:sta 1948), Juhani Siljo (1953), V. A. Koskenniemi (1961) ja Yrjö Mäkelin (1966) viimeainittu lähinnä tunnettu poliitikkona ja sanomalehtimiehenä. Epäilijöille huomautettakoon, että runoilija Koskenniemen marmorilaatta on komeasti paikallaan Nikan uuden talon valkeassa seinässä juuri Koskenniemen kadonneen lapsuuskodin kohdalla. Seuraava siirto näissä asiassa lienee Jauhaisen veistäjä Pakkalan patsas, josta ei taas vähään aikaan ole kuulunut uutta. Mutta, tapasi Samuli Pakkala siterata, ei patsast’ eikä naapa, vaan vahva virta vapaa eli toisin sanoen kirjailijat, kirjat ja kirjoittaminen ovat patsaita tärkeämpi asia.